

DE MINIATUREN VAN ANTROPOLOGEN

anton blok

Dr. A. Blok studeerde culturele antropologie aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij in 1972 promoveerde. Sinds 1973 is hij gewoon hoogleraar in de culturele antropologie aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen.

"Small facts speak to large issues, because they are made to".

Clifford Geertz, Thick Description

Met de toenemende belangstelling voor complexe samenlevingen hebben antropologen geleidelijk een beter inzicht gekregen in de wijze waarop kleine lokale gemeenschappen deel uitmaken van meer omvattende figuraties, zoals regio's, nationale staten en internationale verbanden. We beschikken thans over talrijke studies waarin uitvoerig uiteengezet is hoe hetgeen zich op plaatselijk niveau afspeelt mede begrepen moet worden in samenhang met maatschappelijke ontwikkelingen die zich op regionaal, nationaal en internationaal niveau voltrekken. De kennis van deze ruimere verbanden hebben antropologen dienstbaar gemaakt aan een beter begrip voor het leven in kleine gemeenschappen. Kenmerkend voor hun werk blijft de aandacht voor het bijzondere, voor details, voor de complexiteit van het specifieke. Veel etnografische beschrijvingen zijn microscopisch en hebben derhalve het karakter van miniatures.

In de aandacht voor de minutiae van het sociale leven ligt de voornaamste kracht van antropologisch onderzoek. Maar in dit microscopische perspectief liggen ook de voornaamste beperkingen van het etnografische métier besloten. De gerichtheid op plaatselijke feiten, gebeurtenissen en omstandigheden stelt ons voor een belangrijk methodologisch probleem. Wat is de ruimere strekking van dergelijke fijnmazige studies? Hoe kunnen uit lokale bevindingen meer algemene conclusies getrokken worden? Welke betekenis heeft een antropologisch onderzoek van een kleine gemeenschap voor het inzicht in de betrokken samenleving als geheel? Wat zeggen die etnografische miniatures en vignettes over een geheel land, een beschaving, een tijdperk?

"Small facts speak to large issues, because they are made to", schreef Clifford Geertz in een van zijn beroemdste essays.(1) Hoe die getuigenis wordt afgelegd, blijkt bij elk onderzoek echter opnieuw een probleem te vormen. Zijn recente studie van de bazaar in de Marokkaanse stad Sefrou omschrijft Geertz dan ook als "another attempt, hardly final and in no way ideal, to find a form in which particular facts can be made to speak to general concerns".(2)

Geertz kan als een der belangrijkste antropologen van onze tijd beschouwd worden. Zijn etnografische oeuvre, gebaseerd op onderzoek in Indonesië en Marokko, is indrukwekkend en getuigt van een grote stylistische vaardigheid. Zijn theorie over cultuur kan gelden als de meest overtuigende die de antropologie tot dusver te zien heeft gegeven. In zijn kennis van de cultuur en geschiedenis van Indonesië wordt Geertz door niemand overtroffen, ook niet, merkwaardig genoeg, door enige Nederlander. Het wekt daarom bevreemding dat een schets van zijn werk en persoon ontbreekt in een recente portretgalerij van vermaarde buitenlandse antropologen, die het tijdschrift Intermediair het vorig jaar gepubliceerd heeft. Dit maakt het lezen van die serie zo iets als het bijwonen van een voorstelling van Hamlet zonder de Prins van Denemarken. Een van de problemen waarmee Geertz zich steeds

heeft beziggehouden, een thema dat als een rode draad door zijn gehele werk loopt, is de kwestie van de ruimere strekking van microscopisch etnografisch onderzoek. Het is een probleem waarover menig onderzoeker gestruikeld is zonder daarbij al te zeer de aandacht te trekken. Het is een van die problemen waarvoor geen pasklare oplossing gevonden is. Om de reikwijdte van hun miniaturistudies aan te tonen en zodoende te ontkomen aan het verwijt slechts over trivialiteiten te schrijven, hebben antropologen verschillende modellen ontworpen, modellen die niet allemaal even geslaagd of zelfs maar bruikbaar genoemd kunnen worden. Sommige pogingen moesten wel falen, niet in de laatste plaats omdat de kracht die ook in de beperkingen van kleinschalig onderzoek schuilt, onvoldoende onderkend werd.

Het meest eenvoudige model, en ook het meest misleidende, is de generalisatie waarbij hetgeen geldig gevonden is voor een bepaalde streek of gemeenschap direct van toepassing geacht wordt voor het land of de nationale staat als geheel. In zijn studie Peddlers and Princes, gebaseerd op onderzoek in de stadjes Modjokuto in Oost-Java en Tabanan op Bali, schrijft Geertz:

"One cannot generalize in any direct way from a Modjokuto or a Tabanan to the country as a whole. To do so is to commit the fallacy of composition in an egregious manner; it is to confuse the elements of a synthesis with the synthesis itself"

(3)

De vraag in hoeverre het 19e-eeuwse Bali licht kan werpen op het vroege verleden van Java, heeft soms geleid tot onlogische redeneringen. In zijn boek Negara stelt Geertz dat men voor het bestaan van bepaalde cultuurpatronen op Java niet kan verwijzen naar gegevens over Bali. Die gegevens kunnen hoogstens hypothesen opleveren, waarvoor dan in de geschiedenis van Java aanwijzingen gevonden moeten worden. Dit is, schrijft Geertz, misschien een wel zeer elementair punt: "But it has been ignored more often, and with more pernicious results, than any other methodological maxim in anthropological reconstruction, not only in Indonesia but generally".(4)

Nauw verwant met deze vergissing is het gebruik van een microcosmisch model. Hierbij beschouwt men de onderzochte gemeenschap als een replica of afspiegeling van het land als geheel: het dorp als de natie-in-het-klein, of de natie als het dorp-in-het-groot. De veronderstelling dat het wezen van nationale staten, beschavingen of religies in een eenvoudige vorm samengevat te vinden is in "typische" dorpen of steden acht Geertz onhoudbaar en bij nader inzien zelfs absurd. Wat men in feite in kleine steden en dorpen aantreft, is slechts het dorps- en stadsleven. Indien de relevantie van lokale, microscopische studies inderdaad van een dergelijke veronderstelling zou afhangen, zouden die studies van weinig belang zijn.(5)

Een derde model, eigenlijk meer een geopperde mogelijkheid, is de gedachte dat een groot aantal community studies iets zou kunnen onthullen van het grotere geheel waarvan de onderzochte gemeenschappen deel uitmaken. Deze vorm van naïef inductionisme is wel omschreven als "the anthropological fallacy *par*

excellence". (6) Ook in de studie van complexe samenlevingen blijkt het geheel meer te zijn dan de som der delen. In dit verband schreef Eric Wolf:

"... we cannot hope to construct a model of how the larger society operates by simply adding more community studies. Mexico -- or any complex system -- is more than the arithmetic sum of its constituent communities. It is also more than the sum of its national-level institutions, or the sum of all the communities and national-level institutions taken together".(7)

Regionale studies, hoe waardevol op zichzelf ook (bijvoorbeeld het "centrale-plaats" model en andere modellen van stad-achterland relaties; vgl. Christaller 1966; en Smith 1976) kunnen voor ons probleem niet direct een oplossing bieden. Onderzoek van dit tussen-niveau kan wel leiden tot een beter inzicht in de structuur van gemeenschappen in de betrokken regio, maar de onderzoeksresultaten lenen zich evenmin als die van lokaal onderzoek voor rechtstreekse extrapolaties. Met andere woorden: de vraag wat kan regionaal onderzoek ons leren omtrent het karakter van de betrokken samenleving als geheel, is van dezelfde orde -- en brengt dezelfde methodologische problemen met zich mee -- als de vraag naar de reikwijdte van lokaal onderzoek.

Een vijfde model, ten slotte, berust op een misleidende analogie met de situatie in de natuurwetenschappen. Uitgevoerd in het "natuurlijke laboratorium" van de etnograaf, zouden microstudies hun relevantie ontleenen aan hun kwaliteit als toetssteen voor algemene uitspraken over samenlevingen en culturen. Geertz wijst hier op drie misvattingen. Van een natuurlijk laboratorium kan geen sprake zijn, omdat men geen van de variabelen kan manipuleren; de context van de variatie wisselt met de variatie zelf; en de interpretaties van etnografen zijn nooit meer (en ook niet minder) dan interpretaties.(8)

In het latere werk van Robert Redfield is reeds een meer belovende aanzet te vinden voor een beter begrip van wat de reikwijdte van etnografische miniaturstudies kan zijn. Door duidelijk te maken dat *community studies* niet alleen of zelfs maar hoofdzakelijk studies zijn van gemeenschappen, maar veeleer studies *in* gemeenschappen, heeft Redfield een belangrijke versperring voor een oplossing van ons probleem opgeruimd. In het laatste hoofdstuk van *The Little Community* (1956) schreef hij dat een gemeenschap kan dienen als een geschikte plaats om een bepaald probleem van meer algemeen wetenschappelijk belang te bestuderen: "One may study a little community, not to find out all about it, but with reference only to a limited problem stated in advance".(9) Deze aanbevelingen vinden we

in ongeveer dezelfde bewoordingen terug bij Geertz: "The locus of study is not the object of study. Anthropologists don't study villages (tribes, towns, neighborhoods ...); they study *in* villages"

(10) Alleen door het miniatuuronderzoek nog verder te beperken, door de focus te vercherpen, mag men hopen de bredere strekking ervan te kunnen aan-geven. Slechts voor zover het onderzoek *in* gemeenschappen mede gericht is op de vraag hoe de betrokken gemeenschap deel uitmaakt van een groter geheel, hebben we met een schijnbare tegenstelling te maken. Dergelijk miniatuuronderzoek moet dan, juist vanwege dit perspectief, relevant zijn voor een beter begrip van de bredere samenleving.

Het duidelijkst blijkt dit uit het etnografisch onderzoek van *brokers* of bemiddelaars -- figuren die als schakels tussen lokale gemeenschap en nationale staat een soort synthese bewerkstelligen tussen de stedelijk en nationaal georiënteerde "great traditions" en de rurale "little traditions". De functies van deze *brokers* variëren met de culturele vormen waarin hun bemiddeling gestalte krijgt,

zoals in *caciquismo*, *compadrazgo* en *mafia*.(11)

In zijn artikel over de Javaanse *kijaji* heeft Geertz (1960) aangetoond dat deze plaatselijke godsdienstleraar, die de boerenbevolking vertrouwd maakt met een van de klassieke "grote tradities" van Indonesië, een belangrijke kandidaat kan zijn voor een andere bemiddelende rol: die van regionaal politiek leider. Een meer historisch voorbeeld van bemiddeling vormen de lokale rechters in het 17e-eeuwse dorp Bouvignies in Frans-Vlaanderen, die in de heksenprocessen een dramatische synthese tot stand brachten tussen het discours van de katholieke doctrines van de stedelijke literati en dat van de magische voorstellingen van de ongeletterde boerenbevolking.(12) Niet alle Mexicanen zijn *caciques*,

niet alle Sicilianen *mafiosi*, niet alle Javanen *kijajis*. Maar de culturele vormen en het idioom waarvan deze bemiddelaars zich bedienen hebben meer dan alleen een lokale betekenis. Daarom kunnen studies van deze bemiddelaars licht werpen op de bredere samenleving en een leidraad vormen voor verder onderzoek. Ze hebben attenderende functies. Dit is ook het geval met bijvoorbeeld de studies van Geertz over de bazaar en het hanengevecht en die van Wolf over de Maagd van Guadalupe. Echter, evenmin als de Marokkaanse samenleving, of zelfs de gehele Maghreb, één grote bazaar vormt, is het hanengevecht de voornaamste sleutel tot de Balinese cultuur en onthult de verering van de Mexicaanse beschutshellige alle geheimen van de Mexicaanse cultuur.(13)

Zo is de reikwijdte van antropologische miniaturen in belangrijke mate afhankelijk van een strategische keuze, de keuze van een "paradigmatisch" onderwerp in de letterlijke betekenis van "voorbeeldig". Voor het netelige methodologische probleem waarvoor de microscopische aard van etnografisch onderzoek ons stelt, zijn geen pasklare oplossingen te vinden. Men kan slechts de schijnoplossingen onderkennen en het probleem enigszins in bedwang houden door te beseffen dat "social actions are comments on more than themselves; that where an interpretation comes from does not determine where it can be impelled to go. Small facts speak to large issues, because they are made to".

Zonder het met zoveel woorden te zeggen, suggereert Geertz een familiegelekenis tussen literatuur en antropologie. We gaan niet naar een voorstelling van *Macbeth* om iets te weten te komen over de geschiedenis van Schotland, maar om te zien wat een man voelt die een koninkrijk gewonnen en zijn ziel verloren heeft.(14) Ook in de miniaturen van antropologen gaat het om meer dan alleen parochiale problemen. En men kan zich eigenlijk afvragen of meer algemene inzichten ooit op andere wijze verkregen zijn.(15)

noten

1. C. Geertz, "Thick Description: Toward an Interpretative Theory of Culture" in *Interpretation*, 23.
2. C. Geertz e.a., *Meaning and Order*, 2.
3. pagina 142.
4. C. Geertz, *Negara*, 8.
5. vgl. C. Geertz, "Thick Description", 21 en 22.
6. Geciteerd in R. Frankenberg, "British Community Studies", 124.
7. E.R. Wolf, "Aspects", 1066.
8. C. Geertz, "Thick Description", 22 en 23.
9. pagina 155.
10. C. Geertz, "Thick Description", 22.
11. vgl. E.R. Wolf, "Aspects"; S.W. Mintz en E.R. Wolf, "Analysis"; P. Friedrich, "Legitimacy"; en A. Blok, *The Mafia*.
12. vgl. R. Muchembled, *Les derniers bûchers*.
13. vgl. C. Geertz, "Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight" in *Interpretation*, 452; C. Geertz e.a.,

Meaning and Order, 235; en E.R. Wolf, "The Virgin".

14. Geciteerd in C. Geertz, "Deep Play", 450.
15. vgl. het essay van C. Ginzburg, Spie, waarvan andere versies verschenen zijn in De Gids, II (jrg. 141, 1978) en in Theory & Society, III (vol. 7, 1979)

gebruikte werken

- A. Blok, The Mafia of a Sicilian Village, 1860 - 1960. A Study of Violent Peasant Entrepreneurs (Oxford, 1974).
- W. Christaller, Central Places in Southern Germany. Transl. C.W. Baskin (Englewood Cliffs, 1966).
- R. Frankenberg, "British Community Studies. Problems of Synthesis" in: Michael Banton, ed., The Social Anthropology of Complex Societies (Londen, 1966).
- P. Friedrich, "The Legitimacy of a Cacique" in: M.J. Swartz, ed., Local-Level Politics. Social and Cultural Perspectives (Chicago, 1965)
- C. Geertz, "The Javanese Kijaji: The Changing Role of a Cultural Broker" in: Comparative Studies in Society and History, II (vol. 2, 1960) 228 - 249.
- C. Geertz, Peddlers and Princes. Social Change and Economic Modernization in Two Indonesian Towns (Chicago, 1963).
- C. Geertz, The Interpretation of Cultures (New York, 1973).
- C. Geertz, Negara. The Theatre State in Nineteenth-Century Bali (Princeton, 1980).
- C. Geertz, H. Geertz en L. Rosen, Meaning and Order in Moroccan Society. Three Essays in Cultural Analysis (Cambridge, 1979).
- C. Ginzburg, "Spie. Radici di un paradigma indiziario" in: A. Gargani, ed., Crisi della ragione (Torino, 1979).
- S.W. Mintz en E.R. Wolf, "An Analysis of Ritual Coparenthood (Compadrazgo)" in: Southwestern Journal of Anthropology, IV (vol. 6, 1950) 341 - 368.
- R. Muchembled, Les derniers bûchers. Un village de Flandre et ses sorcières sous Louis XIV (Parijs, 1981).
- R. Redfield, The Little Community (Chicago, 1956).
- C.A. Smith, ed., Regional Analysis. Social Systems (New York, 1976).
- E.R. Wolf, "Aspects of Group Relations in a Complex Society: Mexico" in: American Anthropologist, VI (vol. 58, 1956) 1065 - 1078.
- "The Virgin of Guadalupe: A Mexican National Symbol" in: American Journal of Folklore, I (vol. 71, 1958) 34 - 39.

vervolg van pagina 7

8. R. Redfield, Peasant Society and Culture (Chicago, 1960).
9. C. Ginzburg, The Cheese.
10. E. Le Roy Ladurie, Histoire du Languedoc (Parijs, 1962); idem, Les paysans de Languedoc (Parijs, 1966); C. Ginzburg, Die Benanti, D. Papoušek ed., Montaillou in Groningen (Groningen, 1981).
11. Vergelijk Y. Kuiper, "Over de waarde van vooronderstellingen", in A. de Ruyter ed., Beginnelen in botsing. Opstellen over de keuze tussen naturalisme en symbolisme aan de hand van Sahlins' Culture and Practical Reason (Utrecht, 1981) 43 - 61.
12. Zie voor de meer volkskundige aspecten van dit thema: W. Ronkens, Regionalisme en Volkscultuur (Nijmegen, 1951). Zie voor omschrijvingen van het begrip 'regio': J.G. Lambooy, "Het begrip regio in de geografische theorie en methode", in: Tijdschrift Kon. Ned. Aardr. Gen. I (1966).
13. H.J. Keuning, Regionalisme (Groningen, 1949). Ook Le Roy Ladurie schreef een artikel over regionalisme: "Occitania in Historical Perspective", in: Review, I (1977) 21 - 30.
14. Ondanks het bestaan van veel voortreffelijke studies zoals: B.H. Slicher van Bath, Een samenleving onder spanning. Geschiedenis van het platteland in Overijssel (Assen, 1957), J.A. Faber, Drie eeuwen Friesland (Leeuwarden, 1973) en H.J. Prakke, Deining in Drenthe (Assen, 1951), kan er in de Nederlandse geschiedschrijving nog steeds "Hollanditis" bespeurd worden.

vervolg van pagina 10

- Olwen Hufton, "Attitudes towards authority in eighteenth-century Languedoc", Social History, 3, No 3, (Oct. 1978); Eugen Weber, Peasants into Frenchmen; the Modernization of Rural France 1870-1914 (1977).
9. E.J. Hobsbawm, Primitive Rebels (Manchester, 1959); E.J. Hobsbawm, Bandits (Pelican edn. 1972).
 10. Hobsbawm, Bandits, 18, 22, 23.
 11. Alan Macfarlane and Sarah Harrison, The Justice and the Mare's Ale; Law and Disorder in Seventeenth-Century England (Blachwells, Oxford, 1981)